

Kerk en Staat in de Middeleeuwen (II)

Nieuwe verworvenheden

OOK DE territoriale tegenstellingen drijven de beide hoofden van de christenheid uiteen. Zo is de Siciliaanse politiek van de Staufers direct te verklaren uit de kruistochten, waarin men door de aanraking van het Westen met het Oosten Sicilië als middelpunt van belangrijke zeeverbindingen had leren zien. De Duitse keizers willen Sicilië behouden om voor het Rijk een plaats te behouden aan de Middellandse zee, en te voorkomen dat het de weg op zou gaan van een zelfstandige Westelijke macht.

Ook op Innocentius III hebben de laatste studies nieuw licht geworpen. De gewaardeerde werken van Helene Tillmann (Papst Innoenz III., Bonner histor. Forschungen, 1954; eerder van haar: Zur Frage des Verhältnisses von Kirche u. Staat in Lehre u. Praxis Papst Innoenz III., Deutsch. Archiv f.d. Erforsch. d. MA, 9, 1951, 136 vlg. en Fr. Kempf: Papsttum und Kaisertum bei Innoenz III., Die geistigen und rechtlichen Grundlagen seiner Thronstreitpolitik. Miscellanea historiae pontificae, 19, 1954; verder artikelen in Stimmen der Zeit, 1956) hebben aangetoond dat Innocentius niet de hiërokraat is waarvoor men hem vaak heeft gehouden. Volgens Kempf zou hij geheel en al de fundamentele onafhankelijkheid van de Staat hebben erkend. Maar de zin uit de Summa Bambergensis, een kerkelijk-rechtstractaat (1206-1210) die op de vraag of de keizer de macht van de paus heeft antwoordt: „Deze kwestie wordt niet door een (theoretisch gefundeerd) oordeel uitgemaakt, maar door de (praktische) daad” (quaestio ista iudicem non habet, sed solum executorem) geeft bijzonder duidelijk weer de situatie van de dagen van de Duitse troonsstrijd. Daarin juist heeft Innocentius de gelegenheid gehad een superieure macht ook in wereldlijke aangelegenheden praktisch door te zetten, daar het keizerrijk dan als machtsaanspraak is ineengestort.

Vruchtbaar zijn ook Kempf's uiteenzettingen over Innocentius' hervormingsgedachten. Hij zou gestreefd hebben naar een feitelijk geheel los naast elkaar bestaan van Kerk en Rijk; met name wilde hij de onmiddellijke invloed op het staatkundige loslaten en een geestelijke leiding terugvinden over de onderdanen der Staten door een geïntensiveerde zielzorg. Maar ten aanzien van het Rijk is hij daartoe niet in staat geweest: veeleer heeft zijn optreden de weg gebaad voor de gedragingen en leringen van Bonifacius VIII... Reeds zijn opvolger Innocentius IV zal van het translatio-argument afstand doen en de pauselijke opperhoogheid een natuurrechtelijk fundament geven!

Een vraag die zich bij het bestuderen van deze ontwikkeling voordoet is deze: hoe is het mogelijk geweest dat in het Westen deze onherleidbare tegenstelling tussen Kerk en Staat zich in deze strenge mate heeft ontwikkeld? Tezeer geneigd om van deze tegenstelling uit te gaan als van een natuurnoodzakelijk gegeven, beoordelen wij de strijd tussen Kerk en Staat bijna steeds met de uiteindelijk gerealiseerde scheiding op de achtergrond, die wij dan waarden als rechtens de enig juiste oplossing. Al wat deze ontwikkeling in de weg heeft gestaan of tegengehouden, wordt dan veroordeeld. Te licht vergeten wij dan dat toch elders, in Byzantium, in het oude Israël, in Tibet bijv. ook het inelkaar-bestaan van de godsdienstige en de staatkundige organisatie historisch-leefbaar is gebleken. Het uiteenvallen van deze archetypisch verbonden grootheden in het zich steeds verder rationaliserende Westen is een van de merkwaardigste trekken van de geschiedenis van het Avondland.

A. G. WEILER

Nieuws van andere werkgroepen

A. De sectie geschiedenis van het Christelijk Pedagogisch Studiecentrum belegt in februari een conferentie met leraren bij het Chr. M.O. Nu het eerste gedeelte van de semi-concentrische methode is gereedgekomen (van het eerste deeltje, dat in september 1959 uitkwam, wordt een herdruk voorbereid, het tweede deel — 1648 - 1860 — verschijnt in april 1960, de lessen voor het derde deeltje — 1860 - heden — zijn vrijwel gereed) komt namelijk de vraag aan de orde, op welke wijze de examenstof nu moet worden gegeven na een behandeling van de gehele stof in de eerste drie leerjaren. Gedacht wordt o.a. aan een groepering van de stof om kernen.

B. DE CONFERENTIE TE BERGEN

10/11 oktober 1959

Werkstukken in de geschiedenisles was het onderwerp van de zaterdagavondzitting, waarover twee inleiders het woord voerden. Mr. W. A. Spruyt (1ste V.C.L., Scheveningen) leverde een pleidooi voor de variatie in de geschiedenisles. Uit de bonte hoeveelheid van activeringsmogelijkheden uit zijn onderwijspraktijk kan hier slechts een bonte greep gedaan worden. Spreker wil de geschiedenis niet alleen praatvak, maar ook leesvak doen zijn: AO-boekjes, boekjes uit Pre-gers' Historische Encyclopedie, Prismaboekjes en vele andere zijn door hem